
Etnička distanca građana Republike Srpske i Federacije BiH prema narodima bivše SFRJ

SRĐAN PUHALO*

Sažetak

Rat koji je vođen na teritoriju Bosne i Hercegovine završen je potkraj 1995. dolaskom snaga UN i potpisivanjem Daytonskog sporazuma. Bosna i Hercegovina koja je u bivšoj SFRJ predstavljala simbol bratstva i jedinstva, postala je zemlja u kojoj žive tri duboko zavađena i podijeljena naroda. Šest godina kasnije, bilo je zanimljivo istraživati koliko su građani Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske spremni uspostaviti socijalne odnose među sobom, ali i s drugim narodima nekadašnje SFRJ

Rezultati istraživanja nam pokazuju da građani Bosne i Hercegovine imaju veliku distancu prema narodima s kojima su do prije deset godina živjeli u jednoj državi. Razloga za odbijanje određeni odnosa s pojedinim narodima ima mnogo: otvoreno neprijateljstvo tijekom rata, nepoznavanje načina života drugih naroda, stereotipi i predrasude o drugim narodima, nedostatak točnih informacija i zatvorenost tih društava i dr.

U Bosni i Hercegovini povjerenje među narodima je vrlo slabo i trebat će mnogo dobre volje, vremena i truda da bi se ponovno povratilo. Tek tada se može očekivati smanjenje etničke distance prema narodima u Bosni i Hercegovini, ali i prema drugim narodima. Smanjenje etničke distance prema drugim narodima bit će jasan pokazatelj svima da je Bosna i Hercegovina postala demokratska država u kojoj se pojedinac cijeni po svojim kvalitetama, a ne po tome kojem narodu pripada.

Ključne riječi: istraživanje, Bosna i Hercegovina, Srbi, Slovenci, Hrvati, Muslimani (Bošnjaci), Crnogorci, Albanci, Romi, demokratska država

*

Srdan Puhalo, psiholog – istraživač, Banja Luka.

Rat koji je vođen na teritoriju Bosne i Hercegovine završen je potkraj 1995. dolaskom snaga UN i potpisivanjem Daytonskog sporazuma. Bosna i Hercegovina koja je u bivšoj SFRJ predstavljala simbol bratstva i jedinstva, postala je zemlja u kojoj žive tri duboko zavađena i podijeljena naroda.

Šest godina kasnije, bilo je zanimljivo istraživati koliko su građani Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske spremni uspostaviti socijalne odnose među sobom, ali i s drugim narodima nekadašnje SFRJ.

Etnička distanca

Pojam socijalne distance u socijalnu psihologiju uveo je E. Bogardus, a pod utjecajem sociologa Parka. Park je pod socijalnom distancom podrazumijevao različite stupnjeve razumijevanja i osjećanja intimnosti koji se javljaju u različitim socijalnim situacijama i socijalnim odnosima, a Bogardus je formirao izvjestan broj »adekvatnih interpretacija i gradacija« tog osjećanja intimnosti. Odabrao je sedam različitih vrsta socijalnih odnosa, koji se međusobno razlikuju u pogledu stupnja intimnosti koji je u njima prisutan.

Počevši od najintimnijeg, to su sljedeći odnosi:

1. Blisko srodstvo putem braka
2. Članstvo u istom klubu kao izraz bliskog prijateljstva
3. Susjedstvo, stanovanje u istoj ulici
4. Zaposlenje u istoj profesiji
5. Državljanstvo, stalan stanovnik jedne države
6. Samo posjetitelj zemlje i
7. Isključenje iz zemlje.

Neke dileme vezane za upotrebljavanje skale socijalne distance su metodološke, a neke teorijske prirode. Važniji je teorijski problem: što je socijalna distanca, kakva je njezina veza sa stavom? Jesu li to isti pojmovi koji su dobili različita imena zato što su potekli iz dva različita izvora? Ili je distanca jedna od komponenti stava, možda konativna? Ekstremno negativan stav u svakom slučaju zahtijeva više od odbijanja svih kontakata s pripadnicima date grupe. Zato i skale socijalne distance, na svom ekstremnom negativnom polu nekada sadrže tvrdnje koje ne ostaju na distanciranosti.

Postoji više razloga zbog kojih se distanca ne može svesti samo na stav. Prvo, velika distanca nije uvijek znak neprijateljstva, negativnog stava, već i znak koliko je grupa prema kojoj se pokazuje distanca ispitaniku nepoznata, tuđa. Društvena distanca je, kako ističe Pantić (1987), određena i društvenim normama koje postoje u društvu. Kastinski sistem, na primjer, zahtijeva jasnu i veliku socijalnu distancu između klasa, koju ne temelji na neprijateljstvu između kasti (Havelka, Kuzmanović, Popadić, 1993).

Istraživanje etničke distance u BiH poslije rata

Diplomski rad Branke Lučić temeljio se na etničkoj distanci i nacionalnim stereotipima Srba u Srpskom Sarajevu. Raden je u studenome 1996. i dao je vrlo zanimljive rezultate. Ispitivanje je pokazalo da se Srbi iz Srpskog Sarajeva najviše distanciraju od Muslimana i Hrvata, a manje od Amerikanaca i Rusi, a najmanje od Srba iz Srbije. Stupanj etničke distance povezan je s uzrastom ispitanika (mlađi se manje distanciraju od starijih), obrazovanjem oca (manju distancu pokazuju oni čiji otac ima završenu višu ili visoku školu), značenjem nacionalne pripadnosti (više se distanciniraju oni koji pridaju veće značenje svojoj nacionalnoj pripadnosti), sindromom autoritarne ličnosti (više se distanciniraju oni ispitanici koji koje imaju više autoritarnosti). Korelacije ispoljavanja etničke distance i nezavisnih varijabli su niske, ali statistički značajne. Odnos prema stranim nacijama, Amerikancima i Rusima, nije isti. Srbi iz Srpskog Sarajeva pokazuju više distanciranja prema Amerikancima nego prema Rusima, vjerojatno zato što angažman Amerikanaca u toku rata procjenjuju kao neprijateljski i usmjeren protiv Srba. Odnos prema Rusima je, u usporedbi s drugim etničkim grupama, rekli bismo neutralan, ne pokazuju ni ekstremno odbijanje, niti prihvaćanje. Izrazito odbacivanje Muslimana, Hrvata i donekle Amerikanaca, izražena visoka distanca prema njima, upućuje na pretpostavku o postojanju etnocentrizma, razlikovanja svoje od druge etničke grupe. Vlastita nacija se doživljava kao iznimno slavna, važna i istaknuta, a druge nacije kao različite, tuđe i neprijateljske (Lučić, 1997).

Istraživanje V. Turjačanina je obavljeno tijekom studenoga 1999. u Banja Luci, Prijedoru, Prnjavoru, Derventi i Doboju, u Republici Srpskoj. Predmet istraživanja bila je etnička distanca osmoškolaca, srednjoškolaca i studenata prema pojedinim narodima čiji su vojnici u sastavu SFOR-a, te prema nekim narodima s područja bivše SFRJ. Rezultati istraživanja pokazuju da ispitanici najviše odbacuju odnose s Albancima (tj. etnička distanca je najveća), zatim s Romima, Bošnjacima, Nijemcima, Hrvatima, Amerikancima, i Englezima, slijede Talijani i Španjolci, dok se najmanje odbacuju Rusi. Prihvaćanje Srba je gotovo stopostotno. Osmoškolci pokazuju najmanje prihvaćanje odnosa s pripadnicima drugih naroda, slijede srednjoškolci, dok su studenti najotvoreniji, tj. najmanje distancirani. Razlike između ovih grupa su znatne u slučaju svih naroda i to na razini 0.01. Ispitanici iz grada više prihvaćaju ponuđene odnose od ispitanika sa sela.

Etničku distancu i etničke stereotipe studenata psihologije (prva i druga godina studija) u Banja Luci i Sarajevu istraživala je grupa autora 2001. godine. Dobiveni rezultati pokazuju da studenti iz Sarajeva najviše odbacuju ponuđene odnose sa Srbima iz Republike Srpske, zatim Romima i Srbima iz Srbije. Najviše se prihvaćaju Bošnjaci iz Federacije BiH, kao i Bošnjaci koji su manjinski narod u Republici Srpskoj ili nekoj drugoj državi. Studenti iz Banja Luke najviše odbacuju ponuđene odnose s pripadnicima romskog na-

roda, zatim Bošnjake iz Federacije BiH i Hrvate iz Hrvatske. Najmanje se odbacuju Srbi iz Republike Srpske i Srbije.

Predmet istraživanja

1. Utvrditi etničku distancu građana Federacije Bosne i Hercegovine prema narodima bivše SFRJ.
2. Utvrditi etničku distancu građana Republike Srpske prema narodima bivše SFRJ.

Metodologija

Istraživanje je obavljeno u razdoblju od 13. do 20 srpnja 2002. na cijelom teritoriju Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, a obavili su ga obučeni anketari Agencije PARTNER Marketing iz Banja Luke.

U istraživanju je upotrebljavana modificirana Bogardusova skala etničke distance koja sadrži devet vrsta socijalnih odnosa. Odnosi su poredani od onog s najvećim stupnjem distance (najmanja bliskost) do najmanjeg stupnja distance (najveća bliskost). Odnosi su formulirani u obliku tvrdnji na koje se odgovara prihvaćanjem ili neprihvaćanjem danog odnosa.

Ponudeni odnosi su:

1. Da posjećuje moju zemlju kao turist
2. Da stalno živi u mojoj zemlji
3. Da stanuje u mom susjedstvu, u istoj zgradi ili ulici
4. Da bude nastavnik u školi u mom mjestu
5. Da mi bude šef na poslu
6. Da ima rukovodeći položaj u mojoj zemlji
7. Da se družim s njim (njom) kao s prijateljem
8. Da moja sestra (brat) stupi u brak s njim (njom)
9. Da stupam u brak s njim (njom).

Federacija Bosne i Hercegovine – demografski podaci¹

U Federaciji Bosne i Hercegovine ispitano je tisuću punoljetnih građana u regijama Bihaća, Tuzle, Zenice, Kiseljaka, Mostara, Čapljine i Sarajeva.

Nacije prema kojima su utvrđene etničke distance u Federaciji BiH su: Slovenci, Crnogorci, Hrvati, Albanci, Srbi, Makedonci, Romi.

¹

U Bosni i Hercegovini od 1991. godine nije obavljen popis stanovništva, pa se za kreiranje uzorka koriste procjene Statističkih zavoda Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske.

Tablica 1: Tip naselja

	Postotak	Broj ispitanika
Grad (više od 2000 stanovnika)	71,7%	717
Selo	28,3%	283
UKUPNO	100,0%	1000

Tablica 2: Spol ispitanika

	Postotak	Broj ispitanika
Muškarci	48,8%	488
Žene	51,2%	512
UKUPNO	100,0%	1000

Tablica 3: Obrazovanje ispitanika

	Postotak	Broj ispitanika
Osnovna škola	12,1%	121
Srednja škola	74,0%	739
Viša i visoka škola	13,9%	139
UKUPNO	100,0%	1000

Tablica 4: Starost ispitanika

	Postotak	Broj ispitanika
Od 18 do 35 godina	36,9%	369
Od 36 do 50 godina	36,6%	366
Više od 50 godina	26,5%	265
UKUPNO	100,0%	1000

Tablica 5: Nacionalnost ispitanika

	Postotak	Broj ispitanika
Hrvat	31,8%	318
Bošnjak	58,4%	584
Srbin	6,9%	69
Jugoslaven	0,9%	9
Ostali	2,0%	20
UKUPNO	100,0%	1000

Republika Srpska – demografski podaci

Ispitivanjem je obuhvaćeno 850 punoljetnih građana Republike Srpske u regijama Prijedor, Banja Luka, Doboј, Bijeljina, Zvornik, Sokoca, Višegrad i Trebinje.

U Republici Srpskoј utvrđena je etnička distanca prema: Slovencima, Crnogorcima, Hrvatima iz BiH, Muslimanima iz BiH (Bošnjacima), Makedoncima i Romima.

Tablica 6: Tip naselja

	Postotak	Broj ispitanika
Grad (više od 2000 stanovnika)	40,0%	340
Selo	60,0%	510
UKUPNO	100,0%	850

Tablica 7: Spol ispitanika

	Postotak	Broj ispitanika
Muškarci	51,6%	439
Žene	48,4%	411
UKUPNO	100,0%	850

Tablica 8: Obrazovanje ispitanika

	Postotak	Broj ispitanika
Osnovna škola	23,7%	201
Srednja škola	71,5%	607
Viša i visoka škola	4,8%	41
UKUPNO	100,0%	850

Tablica 9: Starost ispitanika

	Postotak	Broj ispitanika
Od 18 do 35 godina	36,8%	313
Od 36 do 50 godina	32,8%	279
Više od 50 godina	30,4%	258
UKUPNO	100,0%	850

Tablica 10: Nacionalnost ispitanika

	Postotak	Broj ispitanika
Hrvat	0,6%	5
Bošnjak	3,1%	26
Srbin	95,4%	811
Jugoslaven	0,8%	7
Ostali	0,1%	1
UKUPNO	100,0%	850

Kad govorimo o etničkoj distanci građana Republike Srpske prema narodima koji su živjeli u SFRJ ustvari govorimo o Srbima, jer je postotak ostalih naroda u uzorku manji od 5 posto.

Rezultati

Federacija Bosne i Hercegovine

Građani Federacije Bosne i Hercegovine (*Tablica 11*) najviše odbacuju Rome (od devet ponuđenih odnosa oni se najviše odbacuju u pet). Na drugom mjestu po odbacivanju, nalaze se Albanci (od devet ponuđenih odnosa u tri su Albanci najviše odbacivani). Na trećem mjestu se nalaze Makedonci. Crnogorci su četvrti, a iza njih slijede Srbi. Najviše su prihvaćani Slovenci i Hrvati. Zanimljivo je i to da građani Federacije BiH nešto više prihvaćaju da stupe u brak (ili član njihove porodice) sa Srbinom nego sa Slovincima ili Slovenkama.

Rezultati koji su dobiveni u Federaciji BiH iznenađuju. Očekivalo se da bi najveća distanca mogla biti prema Crnogorcima i Srbima, zbog otvorenog neprijateljstva u toku rata. Također treba imati u vidu i izvještavanje medija tijekom rata, ali i kasnije o ova dva naroda, u kojoj su oni predstavljani u vrlo lošem svjetlu (crno-bijelo). Kao što vidimo, rezultati su drukčiji.

Svakako trebamo imati na umu da zvanična politika koja dolazi iz Federaciji Bosne i Hercegovine, prije svega od bošnjačkih političara, promiče zajednički život svih naroda u ovoj zemlji, što je svakako imalo utjecaj na stupanj distance građana Federacije Bosne i Hercegovine prema Srbima i Crnogorcima.

Etnička distanca prema Albancima, Romima i Makedoncima, prije svega, može se objasniti predrasudama koje građani ovog entiteta imaju zbog nedovoljnog poznavanja ovih naroda. Predrasude koje građani Federacije BiH imaju prema Albancima, Romima i Makedoncima mnogo su važnije za odba-

civanje ili prihvaćanje ponuđenih odnosa, nego neprijateljstvo i otvoren sukob sa Srbima i Crnogorcima u proteklom ratu u Bosni.

Zanimljiv je podatak da građani Federacije Bosne i Hercegovine najmanje prihvaćaju Hrvate kao turiste.

Od svih ponuđenih odnosa (*Tablica 12*) stanovnici Federacije Bosne i Hercegovine najviše odbijaju stupiti u brak s pripadnikom drugog naroda, kao i da netko od članova njihove obitelji stupi u brak s nekim od pripadnika drugog naroda, bez obzira o kojem je narodu je riječ. Treći ponuđeni odnos koji građani Federacije Bosne i Hercegovine najviše odbijaju je da pripadnik jednog od ponuđenih naroda ima rukovodeći ili neki drugi važan položaj u zemlji. Nešto manje građana Federacije Bosne i Hercegovine protivi se da nastavnik koji je pripadnik nekog od ponuđenih naroda bude nastavnik u njihovom mjestu. Od devet ponuđenih odnosa šesto i sedmo mjesto zauzimaju odnosi »Da se družim s njim kao s prijateljem« i »Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici«. Građani Federacije Bosne i Hercegovine najmanje se protive da pripadnici naroda koji su navedeni u istraživanju žive u njihovoj zemlji ili da je posjećuju kao turisti.

Za Federaciju Bosne i Hercegovine je karakteristično da se najviše odbijaju odnosi u kojima je stupanj intimnosti s drugim narodima najveći, i tu nema razlike u odnosu na narode koji su ponudeni. Razlike postoje u stupnju odbijanja pojedinog naroda, dok nema razlike u odnosu na redosljed ponuđenih odnosa, znači iako se najviše odbija brak s pripadnikom bilo kojeg naroda, mnogo manje se odbija brak s Hrvatima nego brak s pripadnikom albanskog naroda.

Građani Federacija BiH su spremni druge narode prihvatiti kao sugrađane, ali ne i dopustiti im da aktivno sudjeluju u društvenim zbivanjima. Onog trenutka kad pripadnici drugih naroda dobiju mogućnost da budu nadređeni građanima Federacije Bosne i Hercegovine, distanca prema tom narodu se povećava. Sve ovo ukazuje na to da su građani ovog entiteta spremni živjeti jedni pokraj drugih, ali ne i jedni s drugima.

Federacija BiH – prihvaćanje ponuđenih odnosa kod Bošnjaka i Hrvata

Zanimljivo je vidjeti koliko su Bošnjaci i Hrvati, iz Federacije Bosne i Hercegovine, spremni na stupanje u odnose različite bliskosti s pojedinim narodima, postoje li među njima razlike i u kojoj mjeri.

Slovinci

Kod oba naroda povećanje stupnja bliskosti s pripadnicima slovenskog naroda ima za posljedicu povećanje distance prema tom narodu. Ovo ne vrijedi za ponuđeni odnos »Da se družim s njim kao s prijateljem«. Bošnjaci su spremniji prihvatiti ponuđene odnose sa Slovincima nego pripadnici hrvatskog naroda. Razlika između Bošnjaka i Hrvata se smanjuje (posljednja dva ponuđena odnosa) kako se povećava stupanj bliskosti sa Slovincima.

Crnogorci

Kod oba naroda povećanje stupnja bliskosti s pripadnicima crnogorskog naroda ima za posljedicu povećane distance prema tom narodu. Ovo ne vrijedi za ponuđeni odnos »Da se družim s njim kao s prijateljem«. Bošnjaci više prihvaćaju ponuđene odnose sa Crnogorcima, nego građani hrvatske nacionalnosti. Mogućnost da ispitanik ili članovi njegove porodice stupe u brak sa Crnogorcem odbijaju skoro podjednako pripadnici oba naroda.

Hrvati

Hrvati iz Bosne i Hercegovine mnogo više prihvaćaju ponuđene odnose s Hrvatima iz Hrvatske nego Bošnjaci. Ovi rezultati su očekivani i ne trebaju nas iznenaditi. Ono što iznenađuje je veće prihvaćanje Bošnjaka, da im zemlju Hrvati iz Hrvatske posjećuju kao turisti. To se možda može objasniti time da jedan dio Hrvata ne prihvaća Bosnu i Hercegovinu kao svoju državu, ili je prihvaćaju samo privremeno, a samim tim im je i neprihvatljivo je da se Hrvate iz Hrvatske se doživljava kao turiste. Bošnjaci Bosnu i Hercegovinu prihvaćaju kao svoju državu i nemaju ništa protiv da drugi narodi, pa i Hrvati iz Hrvatske, posjećuju njihovu zemlju kao turisti.

Albanci

Bošnjaci i Hrvati iz Federacije Bosne i Hercegovine, različito prihvaćaju ponuđene odnose s Albancima. Bošnjaci mnogo više prihvaćaju ponuđene odnose s pripadnicima albanskog naroda, nego Hrvati, ali kako ponuđeni odnosi postaju sve intimniji, tako se smanjuje i razlika u stupnju distance između Bošnjaka i Hrvata.

Srbi

Bošnjaci u odnosu na Hrvate iz Federacije Bosne i Hercegovine više prihvaćaju Srbe u onim situacijama koje ne zahtijevaju veći stupanj bliskosti. Kad im se ponudi brak s pripadnikom srpskog naroda, Bošnjaci se tome više protive. Hrvati su spremniji prihvatiti brak sa Srbima, najvjerojatnije zbog vjerske bliskosti.

Makedonci

Makedonce više prihvaćaju Bošnjaci nego Hrvati, bez obzira na bliskost ponuđenih odnosa. Razlika u stupnju etničke distance ova dva naroda se smanjuje, ali postoji statistički znatna razlika što ponuđeni odnosi postaju intimniji.

Romi

Rome više prihvaćaju Bošnjaci nego Hrvati, bez obzira na bliskost ponuđenih odnosa. Razlika između Bošnjaka i Hrvata postaje sve manja, ali je statistički značajna što su ponuđeni odnosi s pripadnicima romskog naroda bliskiji i intimniji.

Zaključak

Iako su rezultati dobiveni ispitivanjem distance građana Federacije Bosne i Hercegovine vrlo kompleksni, moguće je izvući nekoliko općih zaključaka. Građani Federacije Bosne i Hercegovine najviše odbacuju Rome, zatim Albance i Makedonce. Slijede Srbi i Crnogorci, dok se najmanje odbacuju Slovenci i Hrvati. Na temelju dobivenih rezultata, nameće se zaključak da su predrasude građana Federacije Bosne i Hercegovine prema Romima, Albanima i Makedoncima, mnogo važnije za odbacivanje ili prihvaćanje ponuđenih odnosa, nego što je bilo otvoreno neprijateljstvo i ratni sukob sa Srbima, Crnogorcima i Hrvatima.

Analiza svakog od ponuđenih odnosa, pokazala je da što je ponuđeni odnos bliži, to ga građani Federacije Bosne i Hercegovine više odbacuju. Ponuđeni odnosi koji građane Federacije Bosne i Hercegovine dovode u podređen položaj, više se odbacuje nego odnosi u kojima hijerarhija ne postoji.

U Federaciji Bosne i Hercegovine postoji razlika u stupnju etničke distance Bošnjaka i Hrvata prema narodima koji su živjeli u bivšoj SFRJ. Hrvati više odbacuju ponuđene odnose nego Bošnjaci.

Ispitivanje povezanosti nezavisnih varijabli sa zavisnom je pokazalo da se građani Federacije Bosne i Hercegovine razlikuju u pogledu stupnja prihvaćanja odnosa u zavisnosti o njihovom spolu, obrazovanju ili starosti, i to vrijedi za većinu ponuđenih odnosa i naroda.

Tablica 11: Prihvaćenost pojedinih naroda prema ponuđenim odnosima

Da posjećuje moju zemlju kao turist	91,7%	93,5%	95,3%	96,4%	96,5%	96,6%	96,9%
	Hrvati	Srbi	Romi	Crnog.	Albanci	Slov.	Mak.
Da stalno živi u mojoj zemlji	56,2%	59,4%	63,7%	65,9%	72,2%	73,1%	81,1%
	Albanci	Romi	Mak.	Crnog.	Slov.	Srbi	Hrvati
Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	51,2%	53,2%	58,9%	61,2%	67,9%	68,9%	78,3%
	Romi	Albanci	Mak.	Crnog.	Srbi	Slov.	Hrvati
Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	34,7%	35,1%	35,5%	39,3%	47,6%	48,2%	61,9%
	Albanci	Romi	Mak.	Crnog.	Srbi	Slov.	Hrvati
Da mi bude šef na poslu	30,5%	30,5%	32%	37,7%	41,9%	46,1%	54,9%
	Romi	Albanci	Mak.	Crnog.	Srbi	Slov.	Hrvati
Da ima rukov. ili neki važan položaj u mojoj zemlji	27,5%	28%	29,2%	31,1%	39,8%	42,3%	52,6%
	Albanci	Romi	Mak.	Crnog.	Srbi	Slov.	Hrvati
Da se družim s njim kao s prijateljem	52,6%	54,1%	60,1%	62,3%	67,9%	68,7%	76,4%
	Romi	Albanci	Mak.	Crnog.	Srbi	Slov.	Hrvati
Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	20,3%	23,2%	25,7%	29,2%	35,6%	36%	50,1%
	Romi	Albanci	Mak.	Crnog.	Slov.	Srbi	Hrvati
Da stupim u brak s njim	16,1%	17,4%	20,1%	22,9%	29%	30,1%	45%
	Romi	Albanci	Mak.	Crnog.	Slov.	Srbi	Hrvati

Tablica 12: Prihvaćenost ponuđenih odnosa za određeni narod

Albanci	Hrvati	Romi	Slovenci	Makedonci
17,4%	45%	16,1%	29%	20,1%
Da stupim u brak s njim	Da stupim u brak s njim	Da stupim u brak s njim	Da stupim u brak s njim	Da stupim u brak s njim
23,2%	50,1%	20,3%	35,6%	25,7%
Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim
27,5%	52,6%	28%	42,3%	29,2%
Da ima rukovodeći ili neki važan položaj u mojoj zemlji	Da ima rukovodeći ili neki važan položaj u mojoj zemlji	Da ima rukovodeći ili neki važan položaj u mojoj zemlji	Da ima rukovodeći ili neki važan položaj u mojoj zemlji	Da ima rukovodeći ili neki važan položaj u mojoj zemlji
30,5%	54,9%	30,5%	46,1%	32%
Da mi bude šef na poslu	Da mi bude šef na poslu	Da mi bude šef na poslu	Da mi bude šef na poslu	Da mi bude šef na poslu
34,7%	61,9%	35,1%	48,2%	35,5%
Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	Da bude nastavnik u školi u mom mjestu
53,2%	76,4%	51,2%	68,7%	58,9%
Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	Da se družim s njim kao s prijateljem	Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	Da se družim s njim kao s prijateljem	Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici
54,1%	78,3%	52,6%	68,9%	60,1%
Da se družim s njim kao s prijateljem	Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	Da se družim s njim kao s prijateljem	Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	Da se družim s njim kao s prijateljem
56,2%	81%	59,4%	72,2%	63,7%
Da stalno živi u mojoj zemlji	Da stalno živi u mojoj zemlji	Da stalno živi u mojoj zemlji	Da stalno živi u mojoj zemlji	Da stalno živi u mojoj zemlji
96,5%	91,7%	95,3%	96,6%	96,9%
Da posjećuje moju zemlju kao turist	Da posjećuje moju zemlju kao turist	Da posjećuje moju zemlju kao turist	Da posjećuje moju zemlju kao turist	Da posjećuje moju zemlju kao turist

Republika Srpska

Građani Republike Srpske (*Tablica 13*) najmanje prihvaćaju bosanske Muslimane (Bošnjake) – od devet ponuđenih odnosa u pet slučajeva pripadnici ovog naroda se najviše odbacuju. Drugi narod kojeg najviše odbacuju građani ovog entiteta su Romi. U četiri ponuđena odnosa, oni se najmanje prihvaćaju. Iza njih slijede Hrvati. Etnička distanca građana Republike Srpske prema Slovencima je manja u odnosu na Hrvate, Rome i Bošnjake. Oni najčešće zauzimaju četvrtu poziciju. Slijede Makedonci koji zauzimaju peto mjesto. Od svih ponuđenih naroda najmanju etničku distancu građani ovog entiteta imaju prema Crnogorcima.

Ovi rezultati su bili i očekivani. Najveća distanca je prema Bošnjacima s kojima su Srbi bili četiri godine u ratu. Romi su tradicionalno narod koji se najviše odbacuje. To se može objasniti predrasudama koje imamo prema tom narodu uslijed nedostatka adekvatnih informacija o načinu života Roma. Građani ovog entiteta zatim najviše odbacuju Hrvate što se može objasniti ratnim događanjima.

Očigledno je da ratna događanja i neprijateljstvo kod građana Republike Srpske (Srba) imaju veći značenje od predrasuda i stereotipa o drugim narodima. Velika etnička distanca prema Bošnjacima i Hrvatima rezultat je i propagande u toku rata, ali i poslije, u kojoj su ova dva naroda u Republici Srpskoj prikazivana u vrlo »lošem svjetlu«. Tako da veliki broj građana Republike Srpske još uvijek Bošnjake vidi kao vjerske fanatike i fundamentaliste, a Hrvate kao »ustaše«.

Tablica 13: Prihvaćenost pojedinih naroda prema ponuđenim odnosima

Da posjećuje moju zemlju kao turist	97,7% Romi	98,4% Hrvati	98,8% Musl.	99,5% Slovenci	99,5% Crnog.	99,5% Mak.
Da stalno živi u mojoj zemlji	57,7% Musl.	58,5% Romi	60,8% Hrvati	69,6% Mak.	69,8% Slovenci	83,5% Crnog.
Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	46,9% Romi	48,9% Musl.	54,0% Hrvati	62,5% Mak.	62,9% Slovenci	77,5% Crnog.
Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	28,8% Musl.	30,1% Romi	33,6% Hrvati	44,4% Slovenci	45,4% Mak.	67,9% Crnog.
Da mi bude šef na poslu	25,8% Musl.	26,8% Romi	28,2% Hrvati	41,1% Mak.	42,1% Slovenci	59,2% Crnog.
Da ima ruk. ili neki važan položaj u mojoj zemlji	22,4% Romi	23,2% Musl.	24,7% Hrvati	34,4% Slovenci	34,5% Mak.	52,6% Crnog.
Da se družim s njim kao s prijateljem	37,7% Musl.	39,2% Romi	45,5% Hrvati	59% Mak.	59,7% Slovenci	77,8% Crnog.
Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	15,6% Musl.	16,3% Romi	20,3% Hrvati	34,9% Slovenci	35,9% Mak.	63,4% Crnog.
Da stupim u brak s njim	13,5% Romi	13,9% Musl.	15,9% Hrvati	28,8% Slovenci	30,9% Mak.	55,8% Crnog.

Tablica 14: Prihvaćenost ponuđenih odnosa za određeni narod

Bosanski Muslimani (Bošnjaci)	Bosanski Hrvati	Romi	Slovenci
13,9% Da stupim u brak s njim	15,9% Da stupim u brak s njim	13,5% Da stupim u brak s njim	28,8% Da stupim u brak s njim
15,6% Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	20,3% Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	16,3% Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim	34,4% Da ima ruk. ili neki važan položaj u mojoj zemlji
23,2% Da ima ruk. ili neki važan položaj u mojoj zemlji	24,7% Da ima ruk. ili neki važan položaj u mojoj zemlji	22,4% Da ima ruk. ili neki važan položaj u mojoj zemlji	34,9% Da moj brat ili sestra stupi u brak s njim
25,8% Da mi bude šef na poslu	28,2% Da mi bude šef na poslu	26,8% Da mi bude šef na poslu	42,1% Da mi bude šef na poslu
28,8% Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	33,6% Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	30,1% Da bude nastavnik u školi u mom mjestu	44,4% Da bude nastavnik u školi u mom mjestu
37,7% Da se družim s njim kao s prijateljem	45,5% Da se družim s njim kao s prijateljem	39,2% Da se družim s njim kao s prijatelje	59,7% Da se družim s njim kao s prijatelje
48,9% Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	54,0% Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	46,9% Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici	62,9% Da stanuje u mom susjedstvu, zgradi ili ulici
57,7% Da stalno živi u mojoj zemlji	60,8% Da stalno živi u mojoj zemlji	58,5% Da stalno živi u mojoj zemlji	69,8% Da stalno živi u mojoj zemlji
98,8% Da posjećuje moju zemlju kao turist	98,4% Da posjećuje moju zemlju kao turist	97,7% Da posjećuje moju zemlju kao turist	99,5% Da posjećuje moju zemlju kao turist

Građani Republike Srpske (*Tablica 14*) najviše odbijaju stupiti u brak s Bošnjacima, Romima, Hrvatima, Slovencima i Makedoncima. Jednostavno rečeno, građani ovog entiteta ne žele stupiti u neke intimnije odnose s pripadnicima drugih naroda. Kad su Crnogorci u pitanju, najviše se protive da pripadnik tog naroda zauzme neku važnu funkciju u njihovoj zemlji. Na ovim prostorima Crnogorci se često opisuju kao ne baš marljiv narod, također za njih vrijedi da su uvijek na rukovodećim položajima gdje god da se nađu, i vjerojatno je to utjecalo da građani Republike Srpske najviše odbijaju upravo taj ponuđeni odnos. Na drugom mjestu kod Crnogoraca, nalazi se opcija »Da stupim u brak s pripadnikom tog naroda« gdje se s ovom tvrdnjom slaže 55,8 % ispitanika, što je znatno više u odnosu na druge narode.

Građani Republike Srpske nešto manje se protive da se neki član njihove porodice (brat ili sestra) oženi ili uda za Bošnjaka, Roma ili Hrvata, ali je postotak onih koji ponuđeni odnos odbacuju vrlo visok.

Osim odbijanja stupanja u brak s pripadnikom drugog naroda, građani se protive bilo kakvoj mogućnosti da se pripadnici drugih naroda nađu na nekom rukovodećem položaju u društvu ili bilo kojoj situaciji gdje bi bili u podređenom položaju u društvu. Stanovnici ovog entiteta se protive da im Slovenci i Makedonci budu na visokim položajima u društvu, ali i da im pripadnik nekog drugog naroda bude šef na poslu. Iako se građani Republike Srpske protive da pripadnici drugih naroda upravljaju njihovim entitetom, stvarnost je drukčija. Od kraja rata pa do sada Bosnom i Hercegovinom je upravljao Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu čije su ovlasti vrlo velike. Mnogo puta je Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu te ovlasti i koristio, što je kod građana ovog entiteta stvorilo uvjerenje da Bosnom i Hercegovinom ne upravljaju političari koje je narod izabrao (ma kakvi oni bili), već predstavnici međunarodne zajednice.

Građani Republike Srpske najmanje odbijaju da im pripadnici drugih naroda posjećuju njihovu zemlju kao turisti ili da žive u njihovoj zemlji.

Zaključak

Na temelju dobivenih rezultata ispitivanja etničke distance u Republici Srpskoj imamo nešto jasniju situaciju nego što je to u Federaciji Bosne i Hercegovine. Građani Republike Srpske najmanje prihvaćaju bosanske Muslimane (Bošnjake) i Rome. Slijede Hrvati, Slovenci i Makedonci, a najmanje se odbacuju Crnogorci. Čini se da su se ratna događanja i neprijateljstvo kod građana Republike Srpske (Srba) u velikoj mjeri odrazila na distancu prema Bošnjacima i Hrvatima. Međutim, velika distanca prema Romima može se objasniti postojanjem predrasuda i stereotipa kojima se opisuje taj narod.

Građani Republike Srpske odbijaju da oni ili članovi njihove porodice stupe u brak s pripadnikom drugog naroda. Također se protive i bilo kakvoj mogućnosti da pripadnici drugih naroda nađu na nekom rukovodećem položaju

u društvu, ili bilo kojoj situaciji gdje bi sami bili u podređenom položaju u društvu u odnosu na pripadnike drugih nacionalnosti.

Građani Republike Srpske se ne razlikuju mnogo u stupnju odbacivanja ili prihvaćanja nekog ponuđenog odnosa s obzirom na njihove starosne razlike, spol ili obrazovanje.

Bosna i Hercegovina – Gdje smo danas?

Rezultati ovih istraživanja nam pokazuju da građani Bosne i Hercegovine imaju veliku distancu prema narodima s kojima su do prije deset godina živjeli u jednoj državi. Razloga za odbijanje određeni odnosa s pojedinim narodima ima mnogo, i navest ćemo samo neke od njih: otvoreno neprijateljstvo tijekom rata, nepoznavanje načina života drugih naroda, stereotipi i predrasude o drugim narodima, nedostatak točnih informacija i zatvorenost tih društava, svakako su samo neki od razloga tako velike etničke distance građana Bosne i Hercegovine. Slična situacija je i u zemljama u našem okruženju (Hrvatska i Jugoslavija).

Rezultati nam pokazuju da su Bošnjaci, Hrvati i Srbi u Bosni i Hercegovini, mnogo spremniji živjeti jedni pored drugih nego jedni s drugima. Odbijanje bilo kakvog intimnijeg odnosa s pripadnikom drugih naroda, jasno nam pokazuje koliko su ova tri naroda međusobno podijeljena. Pokušaj uspostavljanja bliskih odnosa s pripadnikom drugog naroda u ovim sredinama nailazit će na osude, prezir i odbacivanje.

Kod sva tri naroda je vrlo izraženo neslaganje da pojedinac koji nije pripadnik njihovog naroda bude na nekoj važnoj funkciji u zemlji. Mogućnost da pripadnik drugog naroda bude u nadređenom položaju kod običnih građana Bosne i Hercegovine izaziva strah, i u velikoj mjeri se odbacuje. Vrlo je mali broj građana koji vjeruju da pripadnici drugih naroda koji se nalaze na »visokim« položajima u društvu rade u interesu sva tri naroda, a ne samo naroda kojem pripadaju.

U Bosni i Hercegovini povjerenje među narodima je vrlo slabo i trebat će mnogo dobre volje, vremena i truda da bi se ponovno povratilo. Tek tada se može očekivati smanjenje etničke distance prema narodima u Bosni i Hercegovini, ali i prema drugim narodima. Smanjenje etničke distance prema drugim narodima bit će jasan pokazatelj svima da je Bosna i Hercegovina postala demokratska država u kojoj se pojedinac cijeni po svojim kvalitetama, a ne po tome kojem narodu pripada.

Literatura

- Alačov, T. (1991): *Etnička distanca i stereotipije kod srednjoškolske omladine srpske i hrvatske nacionalnost* – Beograd, diplomski rad.
- GfK-Centar za istraživanje tržišta (2002): *Socijalna distanca spram nekih nacionalnosti u Hrvatskoj* – Zagreb.
- Đurić, Đ. (1980): *Psihološka struktura etničkih stavova mladih* – Novi Sad, Obrazovni centar »Jovan Vukadinović«.
- Đurić, Đ. (1971): *Ispitivanje etničke distance kod djece* – Novi Sad, Matica srpska, Zbornik za društvene nauke.
- Kuzmanović, B. (1992): »Stereotipije o Romima i etnička distanca prema Romima« – Beograd, *Sociologija*, broj 1.
- Lučić, B. (1997): *Etnička distanca i nacionalne stereotipije Srba u Srpskom Sarajevu* – Beograd, diplomski rad.
- Turjačanin, V. (1999): »Etnička distanca kod mladih u Republici Srpskoj« – Banja Luka, rad prezentiran na znanstvenom simpoziju *Empirijska istraživanja u psihologiji* u Beogradu.
- Turjačanin, V., Čekrlija, Đ., Powell, S., Butollo, W. (2001): »Etnička distanca i etnički stereotipi studenata psihologije u Banja Luci i Sarajevu« – Banja Luka, rad prezentiran na znanstvenom simpoziju *Empirijska istraživanja u psihologiji* u Beogradu.
- Rot, N. (1989): *Osnove socijalne psihologije* – Beograd, Zavod za izdavanje udžbenika i nastavnih sredstava.
- Havelka, N., Kuzmanović, B., Popadić, D. (1993): *Metode i tehnike socijalno psiholoških istraživanja*, Priručnik za vježbe socijalne psihologije I i socijalne psihologije II – Beograd, Filozofski fakultet.

Summary

The war waged in Bosnia and Herzegovina was concluded at the end of 1995 when UN forces arrived and the Dayton Agreement was signed. Bosnia and Herzegovina which in ex-Yugoslavia represented a symbol of brotherhood and unity became a state where three belligerent and deeply divided nations co-exist. Six years later it was very interesting to analyze to what extent citizens of the Federation of Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska are ready and willing to establish social relations among themselves as well with other nations of the former Yugoslavia.

Results of the research show that citizens of Bosnia and Herzegovina are highly reserved towards the nations with which they co-lived in one state only ten years ago. There are numerous reasons why they refuse to establish certain relations with those nations: open hostility during the war, ignorance of the way of life of other nations, stereotypes and prejudices against other nations, lack of accurate information, self-containment of those societies, etc.

In Bosnia and Herzegovina there is low level of trust among nations and it will take a great amount of good will, time and effort in order to regain the past mutual trust. Only then can ethnic reservation towards nations in Bosnia and Herzegovina as well as towards other nations diminish. Weakening of ethnic reservation towards other nations will confirm clearly that Bosnia and Herzegovina has become a true democratic state in which an individual is appreciated according to his qualities and not according to his ethnic affiliation.